

ÚJJÁSZÜLETŐ MAGYAR ALKOTMÁNYOSSÁG

AZ IDENTITÁRIUS KÖZÉRDEKVÉDELEM JEGYÉBEN

I F J . L O M N I C I Z O L T Á N

Az egyén magatartásainak és a közösségi érdekeknek a közös célok érdekében történő összehangolása már kialakulásuk kezdetén, jóval az állami keretek létrejötte előtt meghatározta az emberi társadalmak működését. Később, az állammá szerveződéssel párhuzamosan, ez a közösségi érdek fokozatosan új elemekkel bővült, s végül legitim determinálásának joga, illetve a köz érdekben történő jogszerű fellépés lehetősége ténylegesen is összefonódott a (legális) közhatalommal és annak eszközrendszerével. Megjegyzendő, hogy ezzel párhuzamosan hazánkban a rendszerváltás környékén kezdett meghonosodni az a szemlélet, miszerint különböző közfeladatok jelentős része hatékonyabban látható el öntevékeny szervezet által. Azonban az állami kormányzati szervek szigorú hierarchiája és kötött működési rendje gyakran akadályozza, hogy az állampolgárok öntevékenysége valamely közfeladat ellátásában érvényre jusson. Ezért feltétlenül szükség van olyan közcélokat szolgáló, alapvetően non-profit jelleggel működő szervezetekre, melyek nemcsak rövid, hanem hosszabb távon is meghatározó szerepet tölthetnek be a közszolgáltatások nyújtásában, illetve folyamatos biztosításuk megszervezésében, illetve ezen túlmenően a közfeladatok egy részének az államtól elkülönülten történő ellátásában. Ezek a szervezetek a civil társadalom hagyományos szervezeteivel egységes rendszerbe épülve az állami és a magánszféra hatékony kapcsolatának intézményes lehetőségeit biztosítják.¹

ALKOTMÁNYOS KÖZÉRDEK

Ha konkrétan akarjuk megragadni az alkotmányos közérdek fogalmának esszenciáját, akkor azt mondhatjuk, hogy a közérdek olyan jogilag elismert – politikai, gazdasági, kulturális vagy más jellegű – közösségi érdek, amely az államot, a társadalmat, illetve ezek intézményeit közvetlenül érinti.² Egy olyan princípium, amely iránymutatásul szolgál az állam működési szabályainak megalkotásához és alkalmazásához, az életfeltételek fenntartásához, a társadalommal szembeni kihívások kezeléséhez, a jelentkező problémák megoldásához. Ebből kifolyólag a közérdek keresése, illetve fogalmának a lehető legteljesebb módon való meghatározása a jog történetének, illetve a jogtudományak

1 *Társadalmi szervezetek és köztestületek, alapítványok és közalapítványok, közhasznú társaságok.* összeáll. KOZMA György – PETRIK Ferenc, Unió, Bp. 1997. 81.

2 Koi Gyula: Lehetőségek értelmezési tartományok a közérdek köréből. *Állam- és Jogtudomány*, 2005/1–2. 81.

a központi kategóriáját képezi, hiszen éppen maga a közérdek az, amely köré az egész jogrend felépül, egy olyan alapelv, amely alapján a természetjogias fel fogás szerint a jogrend harmonizálható, összhangja megteremthető.³

A modern korban az alkotmányos keretek között működő állam a közérdek érvényesítése érdekében fellépő legfőbb hatalmi intézmény. Kijelölésének jogával a kormány mint a többségi politikai akarat hordozója rendelkezik,⁴ amelyet az országgyűlési többség (által) szentesít, így végérvényesen azt mondhatjuk, hogy a közérdek tartalmi meghatározása a törvényhozó joga (és egyben kötelezettsége).⁵ Ily módon maga a konkrét jog vagy jogszabály nem más, mint normává alakított, explicitté tett közérdek, a kormányzás pedig lényegében a közérdek jog általi rögzítésének állandó mechanizmusa annak érdekében, hogy azt a későbbiekben a kormány érvényesíteni, védelmezni, képviselni tudja. A politikai akarat tehát a közérdek révén képes jogot, törvényt alkotni, amely egyben magának a közérdek érvényesítésének a nélkülözhetetlen eszköze is.⁶

Hazánk közéletében egykor erősen hatott a régi parlamentáris politikai kultúra és a jogi fogalmaira olyannyira büszke évszázados jogász tradíció.⁷ Ám ez a hagyomány a II. világháborús összeomlás után nem kapott esélyt a tömegdemokráciák korához való igazodásra, az ahhoz való alkalmazkodásra, hanem a kommunista hatalomátvétellel durván megszakadt, s mára jobbára a múlt homályába veszett. Hazánk akkor kapott először egyetlen jogszabályba foglalt tartós, írott alaptörvényt, amikor évszázados alkotmányossága éppen odaveszett.⁸ Az államszocialista berendezkedés elején a hatalom gyakorlása jelentősen különbözött az akkortájt hatályos alkotmányban foglaltaktól. A tételes államjog helyébe az alacsonyabb szintű joganyag magyarozgatása és a marxizmus-leninizmus tételeinek sulykolása lépett.

A leírtak fényében is kell értékelnünk azt a kijelentést, hogy a hazai, rendszerváltó törvényalkotás teljes egészében az önkényuralommal kényszerűen vállalt, az 1989-ben jelentős pártállami érdekeket hordozó megegyezéssel létrehozott, Alkotmánybíróság által is diktált folyamatosság alapjára helyezkedett.⁹ Magyarország az egyetlen a közép- és kelet-európai volt kommunista országok közül, ahol nem iktatták törvénybe a rendszerváltás után az új Alkotmányt.¹⁰

az állam a közérdek legfőbb hatalmi intézménye

ALKOTMÁNYOZÁSI KÍSÉRLETEK A 20. SZÁZAD ELEJÉN

1919. március 21-én, miután a Gyűjtőfogházban a szociáldemokraták vezetői Kun Bélával és társaival megegyeztek az MSZDP és a KMP egyesüléséről – Magyarországi Szocialista Párt néven – a kommunisták programja alapján, ugyanazon nap estéjén a Budapesti Munkástanács ülésén kikiáltották a Tanácsköztársaságot. A tanácsköztársaság gyakorlatilag teljhatalmú irányító szerve – kormánya – a Forradalmi Kormányzótanács lett, ennek 1919. április 2. napján megjelent XXVI. rendelete A Tanácsköztársaság alkotmánya cím alatt, annak első szakaszában kimondta: „A magyarországi Tanácsköztársaság célja: a kapitalista termelési és társadalmi rend megszüntetése s a szocialista termelési és társadalmi rendszer megteremtése. A cél megvalósításának eszköze: a dolgozók uralmának biztosítása a kizsákmányolók felett. A munkás-, katonai- és földműves tanácsokban dolgozó nép hozza a törvényeket, hajtja azokat végre és bíraskodik azok megszegői felett.”¹¹

3 Vö. SZAMEL Katalin: A közérdek és a közigazgatás összefüggésének elméleti alapjai. *Állam- és Jogtudomány*, 2007/3.

4 Vö. BALÁZS Zoltán: A közérdek mint a politika és a jog közötti váltófogalom az alkotmánybíráskodásban. *Századvég*, 2015/1.

5 Koi: *I.m.* 79.

6 BALÁZS: *I.m.* 120.

7 POKOL Béla: *A magyar parlamentarizmus*. Cserépfalvi, Bp. 1994. 205–229. és GRATZ Gusztáv: *A dualizmus kora I–II*. Magyar Szemle Társaság, Bp. 1934. 20–35.

8 TÖLGYESSY Péter: *Az alkotmányosság helyreállításának húsz esztendeje – vissza a kezdőkörbe = A Köztársasági Alkotmány 20 éve*. Pécsi Alkotmányjogi Műhely Alapítvány, Pécs 2009. 20.

9 ZÉTÉNYI Zsolt: Történeti alkotmányunk múltja és jövője. *Nagy-Magyarország*, 2010/4.

10 FRICZ Tamás: *Bevezető = Társadalmi Szerződés*. szerk. CSIZMADIA László – NÉMETH Miklós Attila – KEMÉNY András, CÖF–Püski, Bp. 2010. 16.

11 *Magyar alkotmánytörténet*. szerk. MEZEY Barna, Osiris, Bp. 1996. 447–462.

Jogrend – A Nemzeti vértanúk emlékműve (Füredi Richárd, 1934), háttérében az Országházzal, 1934 (Fortepan / Kurutz Márton)

A Tanácsköztársaság az első szovjet alkotmányt követve megszervezte a tanácsválasztásokat, összehívta a Tanácsok Országos Gyűlését, amely törvénybe iktatta az alkotmányt.¹² Így született meg a Magyarországi Szocialista Szövetséges Tanácsköztársaság Alkotmánya 1919. június 23-án, amely konkrét alapelveket is rögzített: „A Tanácsköztársaságban a proletárság minden szabadságot, jogot és hatalmat kezébe vett, abból a célból, hogy megszüntesse a kapitalista rendet és a burzsoázia uralmát s ennek helyébe a szocialista termelési és társadalmi rendet tegye. A proletariátus diktatúrája azonban csupán eszköz mindennemű kizsákmányolás és mindenfajta osztályuralom megszüntetésére és előkészítésére annak a társadalmi rendnek, amely nem ismer osztályokat és amelyben megszűnik az osztályuralom legfőbb eszköze, az állam hatalma is.” Az Alkotmánynak deklaratív és legitimáló funkciót szántak, amely tételiesen szabályozta az államszervezet felépítését, és szovjet mintára korlátozta a politikai szabadságjogokat. Történelmi előfutára volt a későbbi szocialista alkotmánynak.¹³

¹² *Alkotmánytan*. szerk. KUKORELLI István, Osiris, Bp. 1999. 31.

¹³ HAJDÚ Tibor: *A Tanácsok Országos Gyűlése. A Tanácsköztársaság alkotmánya = Magyarország története 1918–1919, 1919–1945*. főszerk. RÁNKI György, Akadémiai, Bp. 1978.; 319–321. és *Alkotmánytan*. I.m.

A Horthy-rendszer ellenben a jogfolytonosságra hivatkozva építette fel a maga legitimitációját. Az alkotmányosság helyreállításáról és az állami főhatalom gyakorlásának ideiglenes rendezéséről szóló 1920. évi I. törvénycikk rögzítette, hogy

„az úgynevezett népköztársaság és tanácsköztársaság szerveinek néptörvény, rendelet vagy más elnevezés alatt kibocsátott mindennemű rendelkezései érvénytelenek. Hasonlóképpen érvénytelenek az úgynevezett nemzeti tanácsoknak és szerveiknek mindennemű rendelkezései és határozatai is. [...] A minisztérium továbbá felhatalmaztatik, hogy a törvényhozás további rendelkezéséig rendelettel megtehesse azokat az intézkedéseket, amelyek az úgynevezett tanácsköztársaság szerveinek rendelkezéseivel létesített állapot megszüntetésére és a jogrend helyreállítására szükségesek.”

Az ún. közjogi provizórium időszakát követően 1946-ban az alkotmányozás újabb fejezete következett. A Magyarország Államformájáról címet viselő, 1946. évi I. törvénycikk ugyan korlátozott tartalommal, de alkotmányos alaptörvény volt, amely normatív erővel határozta meg az új magyar demokrácia kormányformáját.¹⁴ Érdekességképpen megjegyzendő, hogy hasonlóan az 1920. évi I. törvényhez, e normaszöveg is a királyi hatalom 1918. november 13-án megszűnt mivoltát hangsúlyozta bevezető rendelkezésében. Az 1946. évi I. törvénycikk egyik legmeghatározóbb része a 6. §, amely kimondja, hogy a „köztársasági elnök a Nemzetgyűlés előtt esküt vagy fogadalmat tesz. Az eskü szövege a következő: »Én, ... esküszöm az élő Istenre, hogy Magyarországhoz és annak alkotmányához hű leszek. Törvényeit és törvényerejű szokásait megtartom és másokkal is megtartatom és köztársasági elnöki tisztemet a Nemzetgyűléssel egyetértésben a magyar nép javára gyakorlom. Isten engem úgy segítjen.«.”

AZ 1949-ES SZTÁLINI ALKOTMÁNY ÉS AZ 1989-ES IDEIGLENES ALAPTÖRVÉNY

A magyar alkotmányfejlődés sajátos vonása, mint mondtuk, hogy éppen akkor született írott, tartós hatást kifejtő alkotmánya az országnak, amikor elvesztette alkotmányosságát. Az 1949-es alkotmány rendkívül rövid idő alatt készült el, gyakorlatilag a Szovjetunió sztálinista alkotmányának adaptálásával. Az 1949. évi XX. törvény, mely a Magyar Népköztársaság Alkotmányaként funkcionált egészen a rendszerváltásig, egy rendkívül rövid idő alatt kidolgozott alaptörvény. A Rákosi Mátyás által irányított politikai berendezkedés keretei közt formailag a Minisztertanács által kiküldött alkotmány-előkészítő bizottsága végezte, azonban valójában ketten, Beér János és Szabó Imre írták meg az alkotmánytervezetet.¹⁵ Ahogy akkoriban más szocialista országokban is, így Magyarországon is az 1936-os, többek között a Nyikolaj Ivanovics Buharin nevéhez köthető szovjet alkotmány mintájára, jórészt ennek fordításaként alkották meg.

A szerkesztőknek csak a Buharin irányításával és Karl Radek, valamint Jevgenyij Broniszlavovics Pasukanis készítette szövegtől való eltéréseket kellett indokolniuk. Ezért is lett a magyar szöveg jó része fordítás, amit így indokoltak: „A Sztálini Alkotmányból merítettük azokat a marxista tudományos elveket, amelyek érvényesítése nélkül szocialista alkotmányról nem lehet beszélni.” A tervezetet augusztus 5-én nyilvánosságra hozták. Ezután az ország dolgozói négy napon (!) át úgymond megvitathatták, majd 10-én már az Országgyűlés elé terjesztették, ahol 15 perces (!) ülést követően, augusztus 17-én immár Rákosi Mátyás előadói beszédével, megkezdték a plénum előtti tárgyalását. Másnap a képviselők egyhangúlag fogadták el az előterjesztett alkotmányjavaslatot. A *Hivatalos lapban* 1949. augusztus 20-án hirdették ki és ugyanezen napon hatályba is léptették.¹⁶

¹⁴ Alkotmánytan. I.m. 33.

¹⁵ Magyar alkotmánytörténet. I.m. 387–388.

¹⁶ Vö. ADÁM Antal: Az alkotmány, az alkotmányosság és az alkotmányvédelem problémái Beér János munkássága alapján = Beér János emlékkötet születése 75. évfordulójára. ELTE ÁJK, Bp. 1981. 75–88.

Az 1987-es esztendő fordulóponttá vált annak kérdésében, hogy mit és mennyire enged a kormány (pontosabban az MSZMP) kimondani. Akkorra gyűlt össze az a szellemi muníció, mellyel már lehetséges volt valóban reformokról, átfogó változásokról, azok szükségességéről beszélni. Kulcsár Kálmánt 1987 májusában kérték fel arra, hogy a Magyar Tudományos Akadémia készítse egy összefoglalót az általa elképzelt politikai reformokról, aki még ezt megelőzően mondta el egy konferencián, hogy „a reform vagy áthatja a magyar társadalom egészét, vagy pedig a gazdaság szférájában is eleve sikertelenségre van kárhozthatva”.¹⁷ Talán éppen ez volt az oka, hogy őt kérték fel, mert a tanulmány igénylője, Németh Miklós azon kevés kormányzati tagok egyike volt, akik reformokat szorgalmaztak. Németh azonban a Gazdasági Osztályt vezette, így a felkérés hivatalosan egy tervezett, kisebb gazdasági növekedést célzó átalakításra vonatkozott volna. Ennek megfelelően az elkészült tanulmány címe *Javaslat az államszervezetnek a gazdasági reformmal összefüggésben való átalkotására, különös tekintettel a kormányzati irányításra*. 1988 májusában tartotta az MTA éves közgyűlését, amelyen a Közgazdaság- és Jogtudományok Osztálya napirendjének egyik fő pontja az alkotmányosság, a jogállamiság volt. Itt tartott előadást a kötet egyik szerkesztője, Kilényi Géza is, aki saját elmondása szerint túllépett az 1987-es tanulmányon, és kifejezetten szembehelyezkedett néhány olyan gondolattal, melyek a szocialista egypártrendszer ideológiai alapját képezték. Megjegyzendő, hogy Kilényi később, 1989-ben a Nemzeti Kerekasztaltárgyalások MSZMP-delegáltjaként úgy nyilatkozott: „Mi úgy ítéljük meg, hogy közmegegyezés van abban a kérdésben, hogy ennek az országnak egy új, elvi

egyszerűen lefordították a szovjet alkotmányt

alapon felépített új alkotmányra van szükség. Ennek alapján mi nem tekintjük célnak az 1949-es alkotmány átfogó reformját.”¹⁸ 1989. január elsején Kilényi vezetésével két testület is létrejött az új alkotmány mihamarabbi elkészítésének érdekében: az Alkot-

mányelőkészítő Kodifikációs Titkárság, valamint a Közjogi Főosztály. Január 30-ára megszületett a második hivatalos koncepció szövege is, melyet jórészt Somogyvári István készített. Ebben a dokumentumban már felmerül, hogy az államforma változzon köztársaságra, ám ezt az igazságügyi miniszter nem tartotta szükségesnek. A szöveg végén található az Országgyűlésnek címzett határozati javaslat, amely így szól: „Az Országgyűlés Magyarország Alkotmányának szabályozási elveit az előterjesztésnek megfelelően jóváhagyja és felhatalmazza a Minisztertanácsot, hogy az Országgyűlés vitájában felmerült javaslatok figyelembevételével készítse el az Alkotmány szövegtervezetét, majd bocsássa ezt társadalmi vitára.”¹⁹

Az államszocializmus csendje után közvéleményünk kezdettől viszolygott a váltig hangoskodó pártoktól. A fordulat idején az alkotmányjogász és politológus szakmában különféle „naiv demokrata” eszmék hódítottak. A Nemzeti Kerekasztal munkájába 1989 nyarán bekapcsolódó Antall József gondolkodását még inkább meghatározta a hazai parlamentáris tradíció tisztelete. Az ellenzék határozottan ragaszkodott az alaptörvény ideiglenességének elvi rögzítéséhez, és változatlanul csupán a legszükségesebb változtatásokra hajlott. Az 1989-es alkotmányozási folyamatot szemlélve talán nem csoda, hogy a rendszerváltást követő években problémaként vetődik föl a politikai viták során a széles körű alkotmányozás igénye. E vélemény összegzéseként idézhető a Független Jogász Fórum értékelése: „A magyar nép az 1989/90-es évek történelmi jelentőségű változásai után az új alkotmány megalkotásának lehetőségét elmulasztotta.”²⁰ E következtetést pontosítani kellene, mert *nem a magyar nép mulasztotta el a lehetőséget, hanem az alkudozó elitek koncepciótlansága és az új elit követett el mulasztást az alkotmányozás széles körű folytatása terén.*²¹

17 KILÉNYI Géza: *Egy alkotmány-előkészítés dokumentumai (Kísérlet Magyarország új alkotmányának megalkotására, 1988–1990)* Államtudományi kutatóközpont, Bp. 1991. 8–10.

18 *A rendszerváltás foratókönyve. Kerekasztal tárgyalások 1989-ben* [CD-ROM] Új Mandátum, Bp. 2000. 20.

19 KILÉNYI: *I.m.* 195–199.

20 Alkotmánykonceptió. Független Jogász Fórum. 1994. 16.

21 SAMU Mihály: *Alkotmányozás, Alkotmány, Alkotmányosság*. Korona, Bp. 1997. 22–23. és SZEGVÁRI Péter: *Többségi vagy konszenzusos demokrácia. Társadalmi Szemle*, 1994/2. 72.

AZ ALKOTMÁNYOZÁSI FOLYAMAT TÉTJE

A fentiek nyomán érthető, hogy a rendszerváltást követően minden politikai kurzus kísérletet tett új alkotmány megalkotására, hiszen maga a preambulum is figyelmezteti a jogalkotót arra, hogy a hatályos alaptörvény átmenetinek tekinti önmagát.²²

Áttanulmányozva az elmúlt húsz év közjogtörténetét, először is egyértelműen kijelenthető, hogy a Nemzeti Kerekasztal-tárgyalások korábban idézett jegyzőkönyvének tanúsága nyomán Tölgyessy Péter szerint puccsszerűen felállított Alkotmánybíróság (AB) a kezdetektől saját prédájának tekintette a magát *expressis verbis* ideiglenesnek tekintő, vázlatos, toldozott-foldozott alpnormát, sőt az AB magát – Sólyom László szavait idézve – a rendszerváltás főszereplőjének tartotta, igényt tartva hazánk jogi berendezkedésének kialakítására is. Ennek nyomán születhetett meg az ún. „láthatatlan alkotmány”, amely az emberi méltóságot és a hagyományos nemzeti alapértékeket háttérbe szorító és a liberális eszméket, különösen pedig a szólásszabadság primátusát végletekig kiterjesztő szellemiségével többek között egyik legfőbb bűneként – Fricz Tamást idézve – megtorpedózta a *lusztrációs törvényjavaslatokat* (Zétényi–Takács), amelyeket egyéni képviselők szinte a – Fricz szerint ebben szintén bűnös Antall József – miniszterelnök akarata ellenére nyújtottak be, ám az Alkotmánybíróságnál megtámadtak, s mivel az AB rostáján fennakadtak, ezzel végleg megghiúsult a történelmi igazságtétellel kapcsolatos összes jogalkotói kezdeményezés.

Az alkotmányozási folyamat második meghatározó feladata, hogy kiűzze a sztálini–buharini és Rákosi-féle szellemet hazánk Alaptörvényéből. E vonatkozásban különös jelentőséggel bír annak hangsúlyozása, hogy a közhiedelemmel és számos fórumon elhangzottakkal ellentétben nem helytálló az a tétel, hogy rendszerváltás kori alkotmányunk és a „sztálini alkotmánynak” is nevezett 1949. évi XX. törvény eredeti szövege között érdemben csupán annyi lett volna az átfedés, hogy a Magyar Köztársaság fővárosa Budapest. A valóság ezzel szemben az, hogy az 1949. augusztus 20. napján hatályba lépett egykori és az 1989-ben, illetve azt követően is módosított alpnorma között számos ponton

Jogbitorlók – Farkas Mihály honvédelmi miniszter, Révai József népművelési miniszter és Kádár János belügyminiszter a parlament folyosóján 1949–50 körül (Fortepan / Album059)

²² KUKORELLI István: *Az alkotmányozás időszerűsége* = Magyar Jogászegylet, Siófok, 1992. 110–114.

– mintegy 40 bekezdés tekintetében – volt szinte teljes vagy részleges átfedés. Összehasonlításképpen: az 1949. évi XX. törvény 71 paragrafusból állt, a módosított Alkotmány 79 paragrafust tartalmazott, ebből öt szakaszt helyeztek hatályon kívülre.²³ Csupán példálózó jelleggel említem, hogy markáns – nemcsak tartalmi, hanem strukturális – egyezés volt tapasztalható az Országgyűlés és a Minisztertanács helyére behelyettesített Kormány, a bíróságok és az ügyészségek vagy a választási rendszer számos szabályozási eleme között, valamint több alapjogra, így a házasság és a család védelmére, az örökléshez való jogra, az egyébként anakronisztikus művelődéshez való jogra, illetve a haza védelmére vonatkozó részek tekintetében. Utóbbi kapcsán érdekességként említendő, hogy míg az 1989/90 utáni Alkotmány minden szakrális kifejezést gondosan került, addig az eredeti egy helyen ugyan, de becsempészett némi „ideológiát” a szövegbe, amikor rögzítette, hogy a „haza védelme minden polgár szent kötelessége”.

Az 1989-es politikai fordulat közvetlenül kevésbé hozott azonnali változásokat a hazai hivatalos-intézményes-egyetemi alkotmányjogi gondolkodásban. Lényegében megmaradt a hatályos jog szabályait pusztán ismertető jogászi, illetve a jogi szempontokat sokban feloldó politológiai megközelítés kettőssége. Sólyom László alkotmánybírói munkássága és mások tevékenysége, illetve egyáltalán az Alkotmánybíróság egész működése nagyban javított a jogi érvelés minőségén, ám az immáron valóságos joggá váló alpnorma mögé továbbra

sem épült átfogó, módszeres dogmatikai rendszer. Jogi oktatásunk főiránya többnyire megelégszik a most már az alkotmánybírói precedensekkel is kiegészített, hatalmasra duzzadt joganyag egyszerű bemutatásával és annak bemagoltatásával. Ilyen helyzetben nem ritkán a hatályos alkotmány vé-

delmében, „részletszabályok nyilvánosság előtt fellépő szakjogász szonglörjei pedig megszólalásaikkal néha nem megoldják, hanem csak bonyolítják a problémákat, amelynek nyomán a magyar Alkotmány megfogalmazásához egyre több korrekciós precedens, jogszokás, alkotmánybírói precedens tapad. Összességében tehát alkotmányos berendezkedésünk számos tartalmi fogyatékosága és temérdek technikai hiányosság látszólag magától értetődőnek mutatja az új Alaptörvény szükségességét.”²⁴

1989/90-ben elmulasztották az új alkotmány megalkotásának lehetőségét

KÖZÉRDEK SZEMPONTÚ ALAPTÖRVÉNY

Legáltalánosabb értelemben a köz érdekének definiálása valamennyi országban az adott nemzet által vallott értékek és célok alapján történik, mely kategóriák jelentős része a modern nemzeti jogrendszerekben a jogforrási hierarchia csúcán elhelyezkedő és a jog egésze számára alapvető iránymutatásként szolgáló alkotmányban kerül deklarálásra.²⁵ Éppen ezért az alkotmány „a teljes jogrend preambuluma, közérdekűsége bizonyításának vagy igazolásának tekinthető”.²⁶ Magyarországon azonban, mint láttuk, az 1989-es rendszerváltás során nem került elfogadásra új alkotmány, csupán megváltoztatták az 1949-es alkotmány szövegét, amely hazánk történelmének egyik legsötétebb korszakában született, célja pedig a magyar állam közjogával és szimbolikájával való teljes szakítás mellett a szovjet mintájú kommunista diktatúra államszervezetének és az alapvető emberi és politikai jogoktól való megfosztásnak alkotmányban való rögzítése volt – szól Magyarország ezúttal valóban új Alaptörvényének indokolása.²⁷

23 Összehasonlításképpen írjuk le, hogy a német alkotmány 146 szakaszt, a francia 89, az olasz 139, az osztrák 151, a lengyel 243, a szlovén pedig 174 szakaszt tartalmaz.

24 TÖLGYESSY: *I.m.* 21. és 42.

25 KNAPP László: *A közérdekfogalom Európai Bíróság általi értelmezése a főbb szabályozási területeken / The interpretation of the term public interest by the European Court of Justice within the main fields of regulation = Köz/érdek. Elméleti és szakjogi megoldások egy klasszikus problémára / Public/interest. Theoretical and field of law specific solutions for a classical problem.* szerk. LAPÁNSZKY András – SMUK Péter – SZIGETI Péter, Gondolat, Bp. 2017.

26 BALÁZS: *I.m.* 142.

27 <<https://www.parlament.hu/irom39/02627/02627.pdf>>

Alkotmánymulasztás

Bár a '89-es alkotmánymódosítás megteremtette az új, demokratikus közjogi rendszer fundamentumait, azonban mindez még az állampárti hatalmi jelenlét idején, az MSZMP KB vezénylete alatt/mellett történt, amely kifejezetten a változtatások szellemiségében is megmutatkozott. A megjelölésében és szerkezetében még mindig a Rákosi-korszakot idéző, sztálini alapokon nyugvó alkotmány nem a történeti magyar állam alkotmányos rendszereit, hanem az 1946–49-ben kialakított katonai megszállást és diktatúrát fogadta el elődjének, fenntartva ezáltal a jogfolytonosságot a hazánk szuverenitását a terror és erőszak eszközeivel megszüntető kommunista rendszerrel.²⁸

Ebből kifolyólag a rendszerváltó alkotmányozók által is átmenetinek tekintett alkotmány az elvégzett módosítások ellenére sem volt alkalmas arra, hogy a magyar nemzeti identitásnak megfelelő módon érvényesítse a közérdeket, amely aztán a jogrendszer egészére közvetlenül kihatott. Ennek következményeként az alkotmányozás szükségessége 1990 és 2010 között ugyan rendre felmerült, azonban a magyar politikai elit a megalkotási szándék megfogal-

Alkotmányos alkonyat – Az Országház kupolája vörös csillaggal, közvetlenül a rendszerváltoztatás előtt (Fortepan / Szigetváry Zsolt)

28 Tóth Zoltán József: Egyes észrevételek az Alaptörvény értelmezéséhez. *Polgári Szemle*, 2013/1–2.

A közérdek megfogalmazása – Budapesti tüntetők 1956. október 23-án (MTVA Sajtó- és Fotóarchívum, Farkas Tamás felvétele)

mazása ellenére több mint két évtized alatt sem tudott egy olyan alkotmányt elfogadni, amelyek a magyar nemzethez méltó.

Ráadásul a 21. század, illetve az ez idő tájt megjelenő, a nemzeti-keresztény értékeknek hadat üzenő globális lét- és viláértelmező doktrínák újfajta kihívásokat eredményeztek, mindennapos megpróbáltatás elé állítva az emberek kisebb-nagyobb társadalmi közösségeit, legyen szó akár az évezredek óta a társadalom alapegységeként működő családkról vagy a hasonló tulajdonságokkal és kulturális vonásokkal rendelkező emberek közösségeiről, mint az egyház vagy a nemzetállamok.

A Nemzeti hitvallás mint az identitárius közérdek-központúság preambuluma

Minden tekintetben szükségessé vált a közérdek alapján újraértelmezni a magyar alkotmányosságot, és megalkotni egy olyan új alkotmányt, amely a sztálinista hagyományokkal szakítva megfelel Magyarország nemzeti identitásának; és amely akként deklarálja a nemzeti identitás attribútumait, hogy azok alapján mindenkor hiteles és a valóságnak megfelelően levezethető a magyar nemzet közösségi érdeke. Ezt a történelmi jelentőségű munkát végül a 2010-ben kétharmados parlamenti többséghez jutó keresztény-konzervatív politikai közösség vállalta magára.

A 2012. január elsejétől hatályos új Alaptörvény az ország első egységes, demokratikus, írott alaptörvényeként illeszkedik a magyar történelmi alkotmány ezeréves történetébe. A teljes jogrend preambuluma mint közérdek fogalmazza meg, és ami még fontosabb, képes megvédeni a magyar nemzet értékrendjét, amelyet a hazánk alkotmányos identitását meghatározó Nemzeti hitvallás részletez. Az Alaptörvény preambuluma (amelyet a közérdek tipikus előfordulási helyeként szokás közérdek-hivatkozásnak is nevezni) hitet tesz azon értékek mellett, amelyek kifejezik a magyar nemzet akaratát és tagjait összekö-

tik – szól az Alaptörvény már idézett indoklása, így adva tartalmi megközelítést arra vonatkozóan, hogy az ezeréves magyar állam szempontjából mi számít közérdeknek. Ezzel egyben hazánk alkotmányos identitását is meghatározza, amely Trócsányi László szerint olyan védőbástya, amelyen „a globalizáció és az integráció mindent összemosó hullámai” megtörnek, ez az a biztos háttér, amelyet az államok „cerberusként őriznek, amely fölött nem akarják szuverenitásukat senkivel megosztani”.²⁹

A vonatkozó közérdek-hivatkozás első része a magyar nemzet identitását és összetartozását meghatározó-megszilárdító értékeket veszi sorra. Elsőként államalapító királyunk, I. Szent István életművéből, majd a hazánk önrendelkezésének megőrzéséért, illetőleg visszaszerzéséért, a magyar nemzet szabadságáért harcoló elődeink áldozatából vezeti le a szuverenitás, illetve annak védelmének Magyarország történelmében betöltött jelentőségét. Ezt követően elismeri a kereszténység nemzetmegtartó szerepét, amely így elsősorban nem vallásként nyer jelentőséget, hanem kulturális-nemzeti alapzatként különösen fontos adottság, hiszen szorosan összefonódott a magyar léttel, egzisztenciával, és legfőképpen a kereszténységnek köszönhető a mai napig fennálló, létezni képes, önálló Magyarország. A 20. századi történelem következményeiként Magyarország államhatárain kívülre szoruló magyarsággal összefüggésben a *Nemzeti hitvallás* alkotmányos felelősséget vállal, és középpontba helyezi a nemzeti összetartozás fontosságát, szövetséget elismerve a nemzethez tartozók között. Vagyis az Alaptörvény által alkotmányjogi értelemben is teljesen újjászülető magyar államcélként tekinti a magyar nemzet egységét, továbbá, hogy az országhatárokon kívül élő magyarok szülőföldjükön való maradással, kényszeres asszimiláció nélkül megőrizhessék nemzeti identitásukat.

A kifejtetteken kívül a *Nemzeti hitvallás* első része számos további, a nemzeti identitást meghatározó értéket deklarál, úgymint: Magyarország különböző nemzetiségeinek, illetve vallási hagyományainak tisztelete; a magyar nyelv, kultúra és a Kárpát-medence természetadta és ember alkotta értékeinek ápolása, megóvása; az Európa megmaradásához és értékeihez való hozzájárulás; az utódokért viselt felelősség; más népek szabadságának és kultúrájának tisztelete, valamint a világ minden nemzetével való együttműködésre törekvés.

Az alkotmányozó az együttélés legfontosabb kereteit a családban és a nemzetben határozza meg, elválaszthatatlan kapcsolatot teremtve e két fogalom között. A családra egyben mint a nemzet fennmaradásának letéteményesére tekint, amely rendeltetéshez alkotmányos szintű intézményvédelmi kötelezettség párosul az állam irányába. A preambulum második részében elsőként a természetjogi alapokon nyugvó állam- és közösség szemlélet tartópillérjeit rögzíti, ilyen: az emberi méltóság mint az emberi lét alapja; a csak másokkal együttműködve kibontakozható egyéni szabadság, a hűség, a hit és a szeretet mint a nemzeti összetartozás alapvető értékei; a munka és az emberi szellem teljesítménye mint a közösség erejének és minden ember becsületének alapja; az elesettek és a szegények megsegítése mint keresztényi kötelesség; a biztonság, a rend, az igazság, a szabadság mint a közjó kiteljesítése.

Államiságunk jogfolytonossága, a hazánkat a történelem legnehezebb időszakában is védelmező történelmi alkotmányunk tovább élése nemzeti önazonosságunk fontos része, vagyis ezek formálisan, alkotmányunkban rögzített helyreállítása a magyar nemzet fennmaradó, az állam által is fenntartani kívánt kulturális egységét szolgálja. Azzal, hogy az alkotmányozó „mintegy ablakot nyitott közjogunk történelmi dimenziójára, ráirányította a figyelmet azokra az intézménytörténelmi előzményekre, amelyek nélkül mai közjogi viszonyaink és általában jogi kultúránk gyökér nélküliek lennének”.³⁰ Fontos azonban hangsúlyozni, hogy az Alaptörvény csak formálisan nyilvánítja ki az alkotmányos

a magyar nemzeti
identitásnak megfelelő
módon érvényesíteni
a közérdeket

29 TRÓCSÁNYI László: *Az alkotmányozás dilemmái. Alkotmányos identitás és európai integráció.* HVG-Orac, Bp. 2014. 70.

30 33/2012. (VII. 17.) AB határozat IV.

folytonosságot, a korábbi történeti alkotmány tartalmi visszaállítására nem tesz és nem is tehet kísérletet.

A *Nemzeti hitvallás* harmadik része rögzíti, hogy „hazánk 1944. március tizenkilencedikén elveszített állami önrendelkezésének visszaálltát 1990. május másodikától, az első szabadon választott népképviselő megalakulásától számítjuk. Ezt a napot tekintjük hazánk új demokráciája és alkotmányos rendje kezdetének”, amit az elmúlt évek főleg liberális alkotmányjogászai és baloldali politikusi körökből érkező bírálatai kapcsán is érdemes megjegyezni. Vagyis az alkotmányozó – a kritikákkal ellentétben – nem vonja és soha nem is vonta kétségbe, hogy 1990 egy új, demokratikus, nem kommunista alkotmányos rend megszületését hozta el.

Végül a *Nemzeti hitvallás* negyedik, egyben záró része a közérdek-hivatkozást keretbe foglalva, annak céljait és értékeit még egyszer nyomatékosítva, az Alaptörvényt *expressis verbis* olyan, a múlt, a jelen és a jövő magyarjai közötti szövetségként határozza meg, amely élő keretként fejezi ki a nemzet akaratát, azt a formát, amelyben a magyar nemzet élni szeretne. A *Nemzeti hitvallás* tehát a múltból bontja ki a jövőt: elsőként rögzíti a múlt értékeit, végül ezekkel összefüggésben, ezekből részint logikailag is következően kibontja a jelen és a jövő feladatait, céljait. Teszi mindezt abból a szilárd felfogásból kiindulva, hogy nemzeti múlt nélkül, értékeinek elismerése és felismerése nélkül, nincs és nem is lehet (sikeres) nemzeti jövő. Így a *Nemzeti hitvallás*, mint az Alaptörvény alapérték-katalógusa, tulajdonképpen a közérdek alkotmányos szintű explicit deklarációjának tekinthető, amelyet az R) cikk 3. bekezdése értelmében elsődleges értelmezési szempontként kell figyelembe venni.

Alkotmánymódosítások a közérdek védelmében

A közérdeket nem elég alkotmányos szinten meghatározni, annak mindenkori védelme is az állam elsőrendű kötelezettsége. Az elmúlt években márpedig számos olyan helyzet adódott, amikor az alkotmányozónak alkotmánymódosítással kellett fellépnie a magyar nemzeti identitásból levezethető közérdeket érintő támadásokkal szemben.

Az állam a veszélyt idejében felismerve Alaptörvény-módosítással reagált a Magyarország biztonságát, alkotmányos önazonosságát, nemzeti szuverenitását, valamint népességét és keresztény kultúráját fenyegető tömeges bevándorlásra, illetve az Európai Unió bevándorláspárti erőinek tevékenységére. A közérdek, pontosabban a szuverenitás és az alkotmányosság védelme érdekében a *Nemzeti hitvallás*ban rögzítették, hogy „történeti alkotmányunkban gyökerező önazonosságunk védelmezése az állam alapvető kötelessége”. A *Nemzeti hitvallás* kiegészítésével összhangban az Alaptörvény R) cikkének módosítása világossá tette, hogy „Magyarország alkotmányos önazonosságának és keresztény kultúrájának védelme az állam minden szervének kötelessége”. Ezzel párhuzamosan az Alaptörvény Európai Unióval való együttműködés kereteit meghatározó E) cikkének kibővítésével – az Európai Unióról szóló szerződésben meghatározott azon alapelvvel összhangban, amely a tagállamok nemzeti identitásának tiszteletben tartását írja elő az uniónak – a közös hatáskörgyakor-

” a közérdek alkotmányos szintű deklarációja

lással szemben is korlátokat jelölt ki az alkotmányozó, megszabva azt, hogy annak mindenkor összhangban kell állnia az Alaptörvényben foglalt alapvető jogokkal és szabadságokkal, továbbá nem korlátozhatja Magyarország területi egységére, népességére, államformájára és állami berendezkedésére vonatkozó elidegeníthetetlen rendelkezési jogát – szól Magyarország Alaptörvénye hetedik módosításának indoklása.

Az alkotmányos garanciáknak és alapvetéseknek a lefektetése azt az alapvető közérdeket szolgálta, hogy a felnövekvő nemzedék Magyarország magyar identitását, szuverenitását és a kereszténység nemzetmegtartó szerepét megismerhesse és megóvhassa, és ezáltal hazánk a jövőben is biztonságot nyújtó, erős közösségként maradjon fenn. Az emberi közösségek típusaira és összetételére vonatkozó természeti törvényszerűségeket, az azokkal harmonizáló

Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.)

Isten, áldd meg a magyart!

NEMZETI HITVALLÁS

MI, A MAGYAR NEMZET TAGJAI, az új évezred kezdetén, felelősséggel minden magyarért, kinyilvánítjuk az alábbiakat:

Büszkék vagyunk arra, hogy Szent István királyunk ezer évvel ezelőtt szilárd alapokra helyezte a magyar államot, és hazánkat a keresztény Európa részévé tette.

Büszkék vagyunk az országunk megmaradásáért, szabadságáért és függetlenségéért küzdő őseinkre.

Büszkék vagyunk a magyar emberek nagyszerű szellemi alkotásaira.

Büszkék vagyunk arra, hogy népünk évszázadokon át harcokban védte Európát, s tehetségével, szorgalmával gyarapította közös értékeit.

Elismerjük a kereszténység nemzetmegtartó szerepét. Becsüljük országunk különböző vallási hagyományait.

Ígérjük, hogy megőrizzük az elmúlt évszázad viharában részekre szakadt nemzetünk szellemi és lelki egységét. Kinyilvánítjuk, hogy a velünk élő nemzetiségek a magyar politikai közösség részei és államalkotó tényezők.

Vállaljuk, hogy örökségünket, egyedülálló nyelvünket, a magyar kultúrát, a magyarországi nemzetiségek nyelvét és kultúráját, a Kárpát-medence természet adta és ember alkotta értékeit ápoljuk és megóvjuk. Felelősséget viselünk utódainkért, ezért anyagi, szellemi és természeti erőforrásaink gondos használatával védelmezzük az utánunk jövő nemzedékek életfeltételeit.

Hisszük, hogy nemzeti kultúránk gazdag hozzájárulás az európai egység sokszínűségéhez.

Tiszteljük más népek szabadságát és kultúráját, együttműködésre törekszünk a világ minden nemzetével.

Valljuk, hogy az emberi lét alapja az emberi méltóság.

Valljuk, hogy az egyéni szabadság csak másokkal együttműködve bontakozhat ki.

Valljuk, hogy együttélésünk legfontosabb keretei a család és a nemzet, összetartozásunk alapvető értékei a hűség, a hit és a szeretet.

Valljuk, hogy a közösség erejének és minden ember becsületének alapja a munka, az emberi szellem teljesítménye.

Valljuk az elesettek és a szegények megsegítésének kötelességét.

Valljuk, hogy a polgárnak és az államnak közös célja a jó élet, a biztonság, a rend, az igazság, a szabadság kiteljesítése.

Valljuk, hogy népszerűség csak ott van, ahol az állam szolgálja polgárait, ügyeiket méltányosan, visszaélés és részrehajlás nélkül intézi.

Tiszteletben tartjuk történeti alkotmányunk vívmányait és a Szent Koronát, amely megtestesíti Magyarország alkotmányos állami folytonosságát és a nemzet egységét.

Valljuk, hogy a történeti alkotmányunkban gyökerező önazonosságunk védelmezése az állam alapvető kötelessége.

Nem ismerjük el történeti alkotmányunk idegen megszállások miatt bekövetkezett felfüggesztését. Tagadjuk a magyar nemzet és polgárai ellen a nemzetiszocialista és a kommunista diktatúra uralma alatt elkövetett embertelen bűnök elévülését.

Nem ismerjük el az 1949. évi kommunista alkotmányt, mert egy zsarnoki uralom alapja volt, ezért kinyilvánítjuk érvénytelenségét.

Egyetértünk az első szabad Országgyűlés képviselőivel, akik első határozatukban kimondták, hogy mai szabadságunk az 1956-os forradalmunkból sarjadt ki.

Hazánk 1944. március tizenkilencedikén elveszített állami önrendelkezésének visszaálltát 1990. május másodiktól, az első szabadon választott népképviselői megalakulásától számítjuk. Ezt a napot tekintjük hazánk új demokráciája és alkotmányos rendje kezdetének.

Valljuk, hogy a huszadik század erkölcsi megrendüléshez vezető évtizedei után múlhatatlanul szükségünk van a lelki és szellemi megújulásra.

Bízunk a közösen alakított jövőben, a fiatal nemzedékek elhivatottságában. Hisszük, hogy gyermekeink és unokáink tehetségükkel, kitarításukkal és lelkierejükkel ismét nagygyá teszik Magyarországot.

Alaptörvényünk jogrendünk alapja, szövetség a múlt, a jelen és a jövő magyarjai között. Élő keret, amely kifejezi a nemzet akaratát, azt a formát, amelyben élni szeretnénk.

Mi, Magyarország polgárai készen állunk arra, hogy országunk rendjét a nemzet együttműködésére alapítsuk.

Közérdekképviselet –
Orbán Viktor beszéde végén
a 2022. március 15-i
budapesti Békemeneten
(*Magyar Demokrata*)

és a közösségek fennmaradását biztosító, a teremtés rendjéből fakadó fogalmak jelentését viszonylagossá tevő minapi ideológiai folyamatok és gondolat-készleteik nyugati világban megvalósuló szélsőséges előretörésével szemben az alkotmányozó a gyermekek Alaptörvényben foglalt egészséges fejlődéshez való jogának, mint abszolút közérdeknek a védelme érdekében, szintén lépésre kényszerült. Ennek eredményeként a családi élettel, illetve a gyermekek nevelkedésével összefüggésben alkotmányos szinten került rögzítésre az a születési nem természetes, megváltoztathatatlan adottságán alapuló felfogás, mely szerint az anya nő, az apa pedig férfi, továbbá a gyermek születési nemének megfelelő önazonossághoz való, valamint azon joga, hogy Magyarország alkotmányos önazonosságán és keresztény kultúráján alapuló értékrend szerinti nevelésben részesüljön. Így szól Magyarország Alaptörvénye kilencedik módosításának indoklása.

A MAGYAR MEGMARADÁS JOGI KERETRENDSZERE

A politikai baloldal részéről a 2010 utáni alkotmányozás folyamatát és magát az Alaptörvényt is jelentős bírálatok érték, illetve érik mind a mai napig. Ennek egyértelmű oka, hogy az Alaptörvény szellemisége, az általa követett természet-jogi felfogás, illetve a *Nemzeti Hitvallás*ban kinyilvánított, a magyar nemzet meghatározó közös értékek felvállalása a domináns globális doktrínák elleni lázadésként foghatók fel. Hiszen a magyar megmaradás szellemében íródott Alaptörvény az elmúlt ezeréves történelmünk konstitucionális lenyomataként, egy új társadalmi kiegyezésnek, a jogállamiság keretei között létrejövő nemzeti demokráciának alapjait fekteti le, és Magyarország nemzetállami keretek között elképzelt jövőjéhez nyújt legmagasabb nemzeti szintű törvényi támogatást. Ez tehát egy olyan alapdokumentum, amelynek elsődleges rendeltetése és célja a magyar nemzetet történelmileg meghatározó legfontosabb értékekből levezethető közérdek külső, illetve belső dimenzióban történő érvényesítése és védelme, ezáltal pedig véghez viszi azt a jogi értelemben vett „rendszerátváltást”, amelyet a korábbi alkotmány nem tudott egészében beteljesíteni. ■